

RANSCHBURG ÁGNES HILDEGARD: KAPCSOLATOM DIENES VALÉRIÁVAL

INTERJÚ

Készítette: Szokolszky Ágnes

Budapest, 2021 november 23

Ranschburg Ágnes Hildegard pszichológus, Ranschburg Pál unokája. 1962-ben nagyapjáról írt OKTV I. díjas kis monográfiájával került be az ELTE pszichológia szakára. A klinikai alapképzés gyakorlatát Weiss Mária, Schnell János, Polcz Alaine és Mérei Ferenc vezetésével sajátította el. Pályája elején állami gondozott gyermekek számára iskola-dráma játékot alakított ki. Fehér József Andrással közösen dolgozták ki Jung pszichológiájára építő, kreatív személyiségfejlesztő módszerüket, és létrehozták sz ÉLETFA Jungiánus Egyesületet és az Életfa Jungiánus Alkotó-iskola Alapítványt. Ezt az Unesco Nevelési Bizottság keretében másság-tolerancia modellt fejlesztették tovább. 1993-ban (Hildegard néven) belépett a Magyar Bencés Kongregáció világi rendtagjainak Oblátusközösségébe, ettől kezdve Pannonhalmán él. Munkáját tanulás-módszertani és valláslélektani irányban folytatta. Fő kutatási területe nagyapja, Ranschburg Pál életútjának szakma-és családtörténeti feltárása.

Az itt közölt interjú alapját az adja, hogy Ranschburg Ágnes Hildegard közeli baráti viszonyt ápolt Dienes Valériával, így visszaemlékezése egy további nézőponttal gazdagítja a Dienes Valériáról alkotott képünket.

Ranschburg Ágnes Hildegard

Hogyan és mikor találkoztál Dienes Valériával? Hogyan született ez az ismeretség, amely személyessé vált?

A televízióban láthattuk először Dienes Valériát, még a rendszerváltás előtt Vitányi Iván készített vele interjút a 70-es években, pontosabban 1975-ben, annak apropóján, hogy előző évben, 95. életévében, előadóként vett részt és sikert aratott egy szemiotikai konferencián.¹ Előtte ismeretlen volt számomra a személyét övező elhallgatás miatt. Tulajdonképpen így került ő újra napvilágra, az ezt megelőző időszakra jellemző teljes blokkolás után.

Ő élete végéig folytatta a filozófiai és művészetelméleti gondolkodást, valódi filozófus volt. Nemcsak abban az értelmében, hogy gondolati eredményeket produkált, hanem mert állandó egzisztenciális kérdésként az élet miértje, mikéntje, hogyanja foglalkoztatta. A végsőkéig menően, és minél teljesebb körben kereste a választ. Gondolkodása összetettségében és sokszínűségében összetalálkozott a francia szemiotikai vonal gondolkodáskörével. Ő egyszerre tudta produkálni a filozófiai, a művészi, a matematikai és mint később személyesen is kiderült, a spirituális vagy transzcendentális szintjét is az életértelmezésnek.

A televízióadás után felkerestük őt személyesen, két egymást fedő okból. Fehér József András, egykori férjem, alapvetően a nagy tradíciók életértelmezésének összhangját kutatta, Gershom Sholemtól C.G. Jungig. Engem a pszichológia filozófiája érdekelt, és a mozgásművészet, mint önkifejezési nyelv, és mint terápiás nyelv is. A férjem és magam együtt dolgoztunk ki egy olyan kreatív személyiségfejlesztő módszert, amiben döntő szerepe volt a testkultúrának, annak azon formáihoz kapcsolódva, amelyek formát és értelmezési lehetőséget jelentettek; az ő részéről ez a jóga volt, a magam részéről az euritmia.²

Az orkesztikáról nem hallottál akkor még?

Nem. Éppen ez volt az érdekes, hogy ismertük az euritmiát, és ismertünk elvi lehetőségeket a klasszikus táncokon túl, de olyan iskolát, amelyiknek komplex filozófiája a test - lélek - szellem vonatkozásában egyaránt tud valamit mondani, ilyenrel nem találkoztunk. Ilyen nem volt a látótérben, nem is lehetett a látótérben, mert azt hogy test és lélek még fel lehetett vetni, de azt hogy szellem, ezt a kérdést nem lehetett feltenni. A hazai előírt világnézetbe ez semmiképpen sem fért bele. A szemiotika viszont egy szerencsés pálya volt akkor, amelyen a

¹ A nemzetközi konferenciát az MTA Szemiotikai Munkabizottsága rendezte Tihanyban, 1974. május 26-29. Dienes Valéria előadása megjelent „A szimbolika főbb formái” címmel a Kultúra és szemiotika c. tanulmánygyűjteményben. Szerk. Gráfik Imre-Voigt Vilmos. Akadémia Kiadó, Budapest, 1981, 15-39. A szemiotika a jelek értelmezésével foglalkozó interdiszciplináris tudományterület.

² Az euritmia egy mozgásművészeti ág, amelyet Rudolf Steiner, az antropozófia és a Waldorf iskolák atyja vezetésével dolgoztak ki az 1910-es években. 1920-as években kidolgozták az euritmia gyógyászati alkalmazását is, ami ma is fellelhető egyes klinikákon és gyógypedagógiai rendszerekben.

Népművelési Intézet sok jeles embere tudta kifejtetni sokoldalúságát. Vitányinak például a zene és önkifejezés volt önálló kutatási ága, Sági Máriával. Voltak kezdeményezések, több oldalról kerestük ugyanazt, hogy így mondjam. A 80-as évek végéig ez tabu téma volt, de a szemiotika adott egy lehetőséget arra, hogy a tudomány, a tradíció, és az emberi önmegvalósítás jó értelemben vett lehetőségei között valami híd jöjjön létre.

Miben állt Dienes Valéria hozzájárulása ezekhez a szálakhoz?

Az a két nagy filozófus, akiket Valériára továbbgondolt és bekapcsolt a mozgásos önkifejezés kultúrfilozófiájába, az Bergson és Teilhard duChardin volt.³ Mindkettőjüktől az volt a legfontosabb üzenete az akkori kornak, de maradt mindmáig, hogy az emberi gondolkodás képes materiális, tapasztalati, természettudományos eszköztárral magas szintű felismerésekre jutni, de ez nem fedti le az emberi teljességet, az ember lehetőségeit. Mind Bergson, mind Chardin arra törekedett a maga eszköztárával, hogy feltárja: a spirituálisan vagy transzcendentálisan értelmezett tudás és a természettudományos tudás között nincs lövészárk. Mi csináljuk a lövészárkot, többnyire azért, hogy saját meggyőződéseinket másokéval szemben túlhangsúlyozzuk. Valéria is figyelmeztetett arra, hogy ezek nem egymás ellenére, hanem egymás segítésére adattak. Bárhogyan is értelmezzük ontológiailag a létezés, mindkettő nélkülözhetetlen eszköztár az ember számára.

1981-ben engem még, mint pszichológus hallgatót, az egyetemen Jungról letiltottak. Amióta ezek a kérdések idehaza is feltehetőkké váltak, és kinyílt a kapu a nyugati pszichológia, és ezen belül is Jung és a transzperszonális pszichológia előtt, sok minden evidenciának tűnik. De akkor az, amit Dienes Valéria is képviselt, éltető forrásként tört fel, lélegzetvételt jelentett az ember számára.

Mit hozott a személyes találkozás?

Mikor felkerestük személyesen, kiderült, hogy neki van egy tanítványi köre, akikkel szellemi építkezésben van. Mi nem társultunk be, mert saját koncepciókon dolgoztunk. De vele személyesen egy olyan mély és kedves emberi dialógus, barátság alakult ki, amiben még az akkor 6 éves fiunk is boldog szereplő volt, mert Vali nénivel fantasztikus módon tudtak egymással beszélgetni. Úgy, hogy amikor Vali néni 100. évében kórházba került, miután már sajnos már nem láthattuk viszont, akkor Miklós fiunk bement a magnetofonba, hogy Valéria néninek jobbulást kívánok és lejátszottuk neki amikor bementünk hozzá a kórházba. Akkor tudtuk meg, hogy Vali néni akkor sem unatkozott, mert tanította az ápolókat, hogy hogyan kell különböző testrészeket megmozgatni akkor is, amikor az nehezen megy.

³ Henri Bergson (1845-1941) befolyásos francia filozófus volt. Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955) a tudományos gondolkodás és a vallásos lelkeség egységét hirdető francia jezsuita teológus, filozófus gondolkodó volt.

Az ő mozgásfilozófiája és a mienk abban találkozott, hogy a mozgás egy olyan komplex nyelv, ami a materiális és a spirituális szintet össze tudja kötni. Az ember a művészet eszközeivel és a gondolkodás elmélyítésével egészséget, közelséget, kommunikációt tud teremteni, és mint tudjuk, gyógyítani is tud. A későbbiekben az ő tanítványi köre színházat alapított.⁴ Azután már a pszichológia is bevonta a mozgást a munkakörébe, mint terápiás eszközt, és ma már lehet azt mondani, hogy élünk azzal az eszköztárral, amit ő felkínált, de akkor annak még híre-hamva sem volt. Veszteség volt mindannyiunk számára az ő eltávozása. Nagyon nagy élmény volt a vele való kapcsolat, mert olyan széles kulturális spektrumon és olyan széles emberi adottságokkal gazdagon művelte, amit művelt, hogy az maga egy frissítő és ösztönző hatás volt arra, hogy az ember vegye a bátorságot és folytassa a saját munkáját. Mi is ezt tettük.

*Miben állt ez a munka, amit ti az 1980-as évek elején végeztetek, és ami, ha jól tudom, akkor a „megtűrt” kategóriába tartozott?*⁵

Pontosan. Önkifejező személyiségfejlesztő eszköztárat kínáltunk azoknak, akik élni akartak vele, az óvodától az iskolákon át a vállalati színtérig, a katonaságig és a templomig. Jött az az évtized, amikor jártuk az országot a saját tréning módszerünkkel. Írásos elismerést kaptunk arról, hogy amit csinálunk az bevált módszer, de hivatalosan nem támogatták, arra hivatkozva, hogy már tudjuk, hogy bevált. Az egyetemi oktatásról még mindig letiltottak, mert Jungról még 1981-ben sem lehetett direktben beszélni.

1989-ben azonban tanítványainkkal egyesületet alapítottunk, ez volt az ÉLETFA Jungiánus Egyesület. Az ő révükön kaptunk egy lehetőséget, hogy a legújabb kori történeti múzeummal átalakulóban lévő Munkásmozgalmi Múzeum csodálatos hatalmas termében egy kiállítás és szimpozion sorozatot rendezzünk.⁶ Ez volt az első, „Az alkotás ünnepe és hétköznapijai”. A célunk az volt, hogy nem csak a saját munkáinkkal, a saját tréning csoportjaink munkáival, festményekkel, előadásokkal, írásokkal demonstráljuk, hogy miért szükséges a komplex önkifejezés ahhoz, hogy az ember ismerje önmagát és kapcsolódni is tudjon másokkal, hanem mindazokat a művészeket, barátokat és távoli szimpatizánsokat is meghívtuk, akik ezzel az alapkoncepcióval egyetértettek, és akik ugyancsak levegőre vágtyak a hazai szellemi élet beszűkített szellemi színterén. Hát így jött létre egy kiállítás, ahol nagyon sok értékes munka láthatóvá vált. Itt kapott helyet, bizony elsőként, az orkesztika bemutatása is.

Tehát itt esett szó hosszú évtizedek elhallgatása után először az orkesztikáról?

⁴ Ez a ma is létező Orkesztika Mozdulatszínház, amelyet Tatai Mária hívott életre 1987-ben.

⁵ Az államszocializmus alatt Aczél György kultúrpolitikushoz kötődően megkülönböztették a „3T-ét” a szellemi-kulturális életben, ezek a Tiltott, Tűrt és Támogatott kategóriák voltak.

⁶ A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum 1957 tavaszán jött létre mint önálló állandó múzeum. 1974-től a Budavári Palotában (I. ker. Budavári Palota "A" épület) működött a rendszerváltásig. 1990-től Magyar Nemzeti Múzeum Legújabbkori Történeti Múzeum-ként működött tovább.

Igen, de nem csak írások váltak láthatóvá, amit Valéria fia révén, és a Népművelési Intézet támogatásával megkaphattunk, hanem élőben, illetve felvételeken a különböző csoportok és a legjelesebb tanítványok: Tatai Mária, Hárs Klári, Osztrogonác Ágnes táncproduktumai is láthatóvá váltak. Számunkra ez egy nem mindennapi, hatalmas élmény volt. Ennyit tehattünk visszafelé, annak köszöneteképpen, amit mi is kaptunk tőle. Azután különböző iskolák vitték tovább a táncfelfogását és filozófiáját.

Hová helyezhetjük el Dienes Valériát, mint pszichológust?

Számomra ez a legizgalmasabb, azon túl, hogy végre találhattam egy embert, aki úgy beszélt a táncról és úgy élte a táncot ahogy én is szerettem volna gyerekkorom óta. Mint pszichológus, ő hallatlan pontossággal tette fel azt a kérdést, hogy mi a különbség a lélek, lélektan, és a szellemi lélek értelmezések között. Ezt olvasni kell, nem kifejezhető így. De egy pontos differenciáló munkát végzett el ezekkel az alapfogalmakkal. A teológia és a pszichológia gyakran rivalizálnak egymással, bár ma már nem bűn kölcsönösen odafordulni egymás felé és meghallgatni egymást. De ő a természettudomány és a teológiatudomány közötti dialógussal azt tette érthetővé, amit ma sem értenek legtöbben, mert nem is találkoznak a kérdésfeltevésnek ezzel a mélységével, hogy a kettő kölcsönösen egymásra van utalva. Nem arról van szó, hogy a természettudós ne foglalkozzon a hittel, és a hittudós ne foglalkozzon a természettudománnyal. Hanem kölcsönösen kell, hogy inspirálják egymást, a kiegészítés szintjén próbálják az emberi teljességet megérteni. Bergson a maga szubjektív időfilozófiájával az egyéni egzisztenciális létfeladatra hívta fel a figyelmet, Chardin pedig a tapasztalati tudomány értékeire hívta fel a figyelmet. Mindkettő egy olyan komplex emberkép felé irányította a gondolkodást és a tudományt, amire a mai embernek égető szüksége lenne ahhoz, hogy a saját létezési arányérzékét megtalálja.

Azt mondhatjuk, hogy a pszichológia nem tudott sokat kezdeni Dienes világával.

Hát valóban nem sokat. Haloványan megjelent ő a pszichológiában a szemiotika kapcsán, és a pszichológiatörténeti vonalon Pléh Csaba foglalkozott vele néhány írásában. De az az igazság, hogy a hétköznapi pszichológiához ez túl magas, bocsánat, hogy ezt mondom. A múltkor kaptam egy meglepő levelet a határon túlról. Ír valaki, aki nagyon szeretne átjönni, és beiratkozni pszichológiára, de nem akarja az árvagyerekeket, akikkel foglalkozik, otthagyni, és az is visszatartja, hogy sokan, akik beiratkoztak pszichológiára elvesztették a hitüket. Erre írtam neki, hogy azért vesztették el a hitüket, mert csak azokkal az ágakkal találkoztak, amelyek nem foglalkoznak ezzel. De ma már elvileg nyitottan, számtalan út vezet oda, hogy hit és tudomány összeköttetését megtaláljuk. De ez komoly szellemi erőfeszítést igényel.

Amikor jómagam a győri Hittudományi Főiskolán megkaptam az első pszichológiai akkreditáció kapcsán a lehetőséget, hogy lélektant tanítsak, én megmondtam, hogy nem azt a lélektant fogom tanítani, ami akkor

Magyarországon a könyvek világában elérhető volt, a rendszerváltást követő években. Hanem arra szeretném rávezetni a hallgatókat, hogy a hitbéli lélekértelmezés és a pszichológiai eméleti és gyakorlati lélekértelmezés hogyan függ egymástól, hol segíti egymást, és egyáltalán mit jelent. Én ezt külön munkának tartom, írtam is egy ilyen jegyzetet, ami nem jelent meg, de ez egy másik történet. Készséggel segítségére vagyok annak, akinek ilyen gondjai vannak. De ma már előforul, hogy a kognitív tudomány és a teológiatudomány ráismer egymásra időnként, erről például Tringer professzor fogalmazásában olvashatunk.⁷ Tehát vannak válaszok, de keresni kell.

Mit látsz a pszichológia feladatának a mai világban?

Hát azt hiszem, hogy a pszichológia semmiképpen sem választható le az egzisztenciális kérdésekről. A jelen szituáció rengeteg egzisztenciális kérdést vet föl. És tényleg nagyon élesen veti föl azt, amit a vallás csak magának tulajdonít, noha a tudomány is ad valamilyen választ rá, azt, hogy a remény, mint perspektíva, nélkülözhetetlen. De egyúttal az is egy üzenet, hogy a reményt nem lehet kisajátítani csak a hittel megajándékozott ember oldaláról, mert aki komolyan veszi a teológiát annak tudnia kell, hogy a hit ajándék és nem érdem. Arról van szó, hogy én valahol, valamilyen módon kaptam egy perspektívát. Ha kaptam, arra is kaptam, hogy ki tudjam fejezni, és azt is meg kell tanulnom, hogy bármilyen bajban vagy nehéz helyzetben, vagy egyszerűen a növekedés kérdésében, valakit segíteni tudjak. Hogy a növekedést, mint perspektívát fel tudjam kínálni, és nem, mint gyötrelmet vagy lehetetlenséget. Amit mi csináltunk önismereti tréning formájában, az erről szólt, hogy minél sokoldalúbban tudod magad kifejezni, annál sokoldalúbban látsz rá a lehetőségekre, és ennek segítségével tudsz másokat is rávezetni erre az útra. Tény, hogy az élethosszig tanulás az valóban élethosszig tart.

Köszönöm a beszélgetést.

⁷ Lásd például Tringer László „A lélek és az idegtudományok” c. írását: <https://adoc.pub/a-lelek-es-az-idegtudomanyok.html>